

การพัฒนากระบวนการออกแบบเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูด
โดยการจัดการของชุมชน

**Design Procedure Development in Bulrush Reed Product Development
by the Community Management**

เบญจลักษณ์ เมืองมีศรี¹, รศ.ดร.วิชัย แหวนเพชร², รศ.ดร.เสรี พงศ์พิศ³ และ รศ.ดร.ชูศักดิ์ เอกเพชร⁴
**Benchalak Muangmeesri¹, Assoc.Prof. Wichai Vanpetch²,
Assoc.Prof. Seri Phongphit³ and Assoc.Prof. Chusak Ekpetch⁴**

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 10220¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนคร สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน³ และ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี⁴

Doctor of Philosophy in Technology Management, Phranakhon Rajabhat University 10220¹, Phranakhon
Rajabhat University², Community Enterprise Institute³ and Suratthani Rajabhat University⁴

E-mail: drple003@hotmail.com¹

(รับบทความเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2561; ได้รับความพิจารณาตีพิมพ์ 30 พฤษภาคม)

Abstract

The objectives of the research were to study the local wisdom context used in industry and handicraft to increase potential and enhance the capability in product development of the community industry, to develop the design procedure of bulrush reed products using technology transfer, and to assess the procedures to develop designs of bulrush reed products.

The purposeful sampling was used with 3 samples including 20 community leaders, 2 industrial factory executives, and 15 producers of bulrush reed products in Tumbol Thasatorn, Amphur Phun – Phin, Surat Thani Province. The study found that:

1. Tumbol Thasatorn had enough potential for the development of the community business because there were raw materials for production. The community leaders could increase the potential and enhance the capability in product development by supporting budgets and other activities. The producers had abilities to produce community products. Their design expertise was not high but ready to be developed.

2. To develop the procedure designs of bulrush reed products using participatory learning to specify strategic plans, it was found that the producer group lacked knowledge and understanding in

designing. Besides, they used the traditional design of bulrush reed products such as mats to decorate used tables, chairs, cabinets in the furniture renovation, becoming new products to present to the public.

3. To assess the procedure of design development of bulrush reed products, it was found that the producers were satisfied with the participatory procedures from the beginning to the end, which were in accordance with the opinion of the community leaders and those with the potential to increase and enhance the product development. The experts thought that the original products that the producers developed by using the design procedures were appropriate in their beauty, functions, materials and marketing. There is a possibility that the products could be developed to be the community business.

Keywords: procedure development, Process Design, Bulrush Reed Products, Management of Community

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมามีงานวิจัยทั้งในประเทศไทยได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นรากฐานของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยอาศัยการพึ่งพาภาคเกษตรกรรมมาแปรรูปให้เป็นอุตสาหกรรม แต่ยังคงมีการเชื่อมโยงจากระดับรากหญ้า และยังไม่มีการเสริมจุดแข็งให้กับภูมิปัญญาพื้นบ้านและใช้ทรัพยากรในชุมชน เพื่อการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่ม ถึงแม้จะมีการสนับสนุนให้เกิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐ และการกระตุ้นให้ผลิตสินค้าซึ่งเป็นผลผลิตจากทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสินค้าภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลจากการกระตุ้นและสนับสนุนให้ทุกตำบลเร่งผลิตสินค้า ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านเทคนิคการผลิต การตลาด ผลิตสินค้าโดยไม่ได้วิเคราะห์ความต้องการสินค้านั้นการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ ด้วยการจัดงานแสดงสินค้าบ่อยๆ เพื่อให้โอกาสกับชุมชนได้มาขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ด้วยการหาสถานที่จัดประชาสัมพันธ์งาน จำหน่ายในพื้นที่แสดงสินค้า ค่าเดินทาง เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกยังจัดว่าเป็นของใหม่ประชาชนในสังคมเมืองรู้สึกตื่นเต้นกับสินค้าที่นำมาแสดง แต่ผลเสียที่ตามมาคือชุมชนเกิดความเคยชินกับการได้รับความช่วยเหลือด้านการตลาดจากภาครัฐ ซึ่งตามหลักการ

ทางการตลาดเรียกว่า การสร้างตลาดจนทำให้ชุมชนผู้ผลิตลืมนึกถึงความยั่งยืนของสินค้าในอนาคต

ในปัจจุบันชุมชน มีการดำเนินการวิจัยและบูรณาการชาวบ้านอย่างต่อเนื่องบ่อยๆ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีแก่ชุมชน ที่ยังใช้วิธีการให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีมากกว่าการกระตุ้นให้คิดเอง ในขณะเดียวกันลักษณะของงานวิจัยยังไม่ตรงตามความต้องการของผู้ผลิต ขาดความต่อเนื่อง และไม่มีการต่อยอดซึ่งกันและกัน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดในภาคใต้ที่มีพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่และสวนผลไม้ การยึดอาชีพสวนใหญ่จึงเป็นเกษตรกรรม และอีกกลุ่มหนึ่งยังเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับระบบการผลิตอาหารประเภทอาหารชีฟองงานด้านหัตถกรรมทอผ้าไหมมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองอีกด้วย ซึ่งการประกอบอาชีพหัตถกรรมมีหลายชุมชนด้วยกัน ดำเนินการผลิตที่แตกต่างกันไป เช่น หัตถกรรมใบยางพารา หัตถกรรมจากเชือกกล้วย หัตถกรรมกระจูด ซึ่งผลิตภัณฑ์กระจูดนี้เองเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน เนื่องจากมีทุ่งกระจูดเป็นจำนวนมากและคนในชุมชนได้อาศัยการเก็บต้นกระจูดมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบง่าย รูปแบบที่ผลิตไม่หลากหลาย แต่ยังคงขาดการออกแบบที่ดี และในขณะที่ยังมีความต้องการ

ในตัวผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนี้อยู่ เพราะต้องการความเป็น
ธรรมชาติและสวยงามของวัสดุ แต่ทั้งนี้ก็ต้องการได้
ประโยชน์หน้าที่ใช้สอยและความงามในตัวผลิตภัณฑ์
เพิ่มขึ้นด้วย และนี่ยังคงเป็นปัญหาสำหรับกลุ่มผู้ทำ
ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เพราะชุมชนขาดการเชื่อมโยงกับแหล่ง
ความรู้ทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง

ผลิตภัณฑ์กระดาษจุดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพืช
น้ำที่มีสายพันธุ์เดียวกับข้าว นำมาขึ้นรูปเป็นเส้น
กระดาษ และนำมาใช้ทำกระดาษจุดที่มีราคาไม่สูงมาก
นัก และเนื่องจากผลิตภัณฑ์กระดาษจุดเป็นผลิตภัณฑ์
ประเภทจักสานที่เป็นงานหัตถกรรมขึ้นรูปด้วยมือ
เป็นส่วนใหญ่ จึงมีข้อจำกัดในการผลิตทั้งเรื่องรูปแบบ
และการขึ้นรูป แต่น่าจะมีแนวทางในการพัฒนาเป็น
ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน สามารถปรับการผลิตเพื่อให้
เป็นรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถเพิ่มหน้าที่ใช้สอย ความ
สวยงาม และความยั่งยืนต่ออายุการใช้งานพอสมควร
ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถ้าหากได้รับการศึกษาและพัฒนา
รูปแบบให้มีความหลากหลายและมีความทันสมัย และ
เป็นไปตามความต้องการของตลาดทั้งในและนอกชุมชน
ตลอดถึงการนำเสนอสู่ตลาดสากลเพื่อยกระดับการ
ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ดีขึ้นได้

การนำความรู้ด้านการจัดการเทคโนโลยี
(technology management) และความรู้ทางด้านการวิจัย
การออกแบบผลิตภัณฑ์ มาประยุกต์ใช้และบูรณาการ
เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สามารถพัฒนา
ศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา
วิสาหกิจชุมชน รวมถึงการจัดการที่มีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผล การปรับเปลี่ยนรูปแบบและเพิ่มระดับ
เทคโนโลยี การแปรรูปวัตถุดิบและการจัดการที่
เหมาะสมกับยุคกับสมัย และเหมาะสมกับศักยภาพของ
คนในชุมชน การแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ในชุมชน
โดยทุนผลผลิต มีการจัดการตลาดที่สัมพันธ์กับผู้บริโภค
โดยตรง ถือว่าเป็นกระบวนการของการจัดการเทคโนโลยี

ของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง และที่สำคัญ
นอกเหนือจากการจัดการที่ดีแล้ว การพัฒนาจะต้องเป็น
กระบวนการที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง ผ่าน
การร่วมกันทำการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของตนเอง โดยผู้วิจัย
จะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (catalyst) และเป็น
ผู้ประสานให้เกิดการเรียนรู้ (facilitator) ผ่านกระบวนการ
ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้ชุมชนได้มีกระบวนการเรียนรู้
และการปรับตัวอยู่เสมอ และจะส่งผลให้คนในชุมชนมี
ความรู้ความสามารถในกระบวนการคิด [1]

ดังนั้นแนวคิดในการพัฒนากระบวนการออกแบบ
เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจุด โดยใช้การถ่ายทอด
เทคโนโลยีทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้แก่ชุมชน
ผู้ผลิต จึงจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มี
มาตรฐาน และได้รูปแบบที่แตกต่างจากของเดิมและยัง
สามารถนำความรู้ที่ศึกษานั้นไปศึกษาเพื่อพัฒนา
รูปแบบผลิตภัณฑ์กระดาษจุดให้ได้รูปแบบใหม่ๆ อีกตาม
ยุคและตามสมัย หรือสามารถนำความรู้ไปพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์
วิสาหกิจชุมชนรูปแบบอื่นต่อไปได้

การศึกษานี้พัฒนากระบวนการออกแบบ
เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจุดโดยการจัดการของ
ชุมชนนั้น เป็นกระบวนการที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับที่
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมที่
สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถใน
การพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน โดยใช้วิธีการ
สังเกตและสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหารโรงงาน
อุตสาหกรรม และผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อ
รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่น ในตำบล
ท่าสะท้อนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มการทำอาชีพ หรือการ
ดำเนินชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
อุตสาหกรรมและหัตถกรรม การใช้ภูมิปัญญา การสืบทอด
การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่น
ตลอดถึงปัญหาความต้องการการพัฒนาอาชีพหัตถกรรม

จักสาน ซึ่งทำให้พบว่า ตำบลท่าสะท้อน มีศักยภาพเพียงพอที่สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนได้ เนื่องจากมีสภาพทั่วไป เช่น แหล่งวัตถุดิบเพียงพอที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ การจัดการ ผู้นำท้องถิ่นตั้งแต่ระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนถึงโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านงบประมาณด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมการตลาด สำหรับผู้ผลิตเองที่มีความพร้อมทางด้านการผลิต บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

หลังจากการศึกษามีปัญหาที่ต้องศึกษาค้นคว้าด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมทำให้ทราบถึงคุณสมบัติของวัสดุรับการสนับสนุนและพัฒนาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เป็นวิสาหกิจชุมชน สิ่งที่ต้องดำเนินการพัฒนา ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการวิเคราะห์กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระดาษจุด เป็นสิ่งที่ผู้ผลิตต้องการโดยการมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์และจัดทำร่างแผนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกัน ทำกิจกรรม A-I-C : Appreciation Influence Control [2] จากการจัดประชุมปฏิบัติการ (workshop) เพื่อนำความต้องการที่แท้จริงเหล่านั้นของผู้ผลิตมาทำการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากวิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถทางด้าน การออกแบบตามที่ผู้ผลิตขาดไป เช่น ความรู้ด้านวัสดุ ความรู้ด้านประโยชน์ใช้สอย ความรู้ด้านความงาม ความรู้ด้านการตลาด หลังจากการประชุมปฏิบัติการพบว่า

ขั้นตอน : A, การสำรวจสภาพความเป็นจริงของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสภาพการผลิต การจัดทำหน้าที่เป็นปัญหา / ข้อจำกัดและศักยภาพ พบข้อมูลว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระดาษจุดยังพบปัญหาและข้อจำกัดที่ทำให้อาชีพและการทำผลิตภัณฑ์ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควรสามารถสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ชาวบ้านยังยึดติดกับการทำอาชีพเชิงเดี่ยว คือ การทำอาชีพเดี่ยวที่ทำประจำ เช่น การทำสวนยาง สวนปาล์ม ซึ่งการทำอาชีพเหล่านี้ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเสริมอย่างเช่นการทำผลิตภัณฑ์กระดาษจุด

2. ชาวบ้านที่สามารถทำผลิตภัณฑ์ได้และเก่งปัจจุบันมีอายุมากขึ้น และไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคในการทำได้ดี จึงทำให้การถ่ายทอดกระบวนการทำผลิตภัณฑ์สู่ลูกหลานรุ่นหลังๆ ไม่สามารถทำได้

3. ชาวบ้านขาดความรู้และประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เนื่องจากผู้ที่มีทักษะในการทำผลิตภัณฑ์มีอายุสูงขึ้นและไม่มีทักษะในการออกแบบ

4. หน่วยงานของรัฐเริ่มให้ความสนใจน้อยลงในเรื่องของการพัฒนารูปแบบ เนื่องจากหตุยุดของการใช้เงินช่วยเหลือการพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ขั้นตอน : B การกำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความมุ่งหวัง วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับอนาคต: จากการดำเนินการพบว่า

1. กลุ่มผู้ผลิตต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นสากล คือ เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ โดยอาจจะมีการเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมเป็นสี่เหลี่ยมกระดาษจุดให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่น หรือใช้วัสดุอื่นๆ ผลผลิตขึ้นเพื่อเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมชาวท้องถิ่นกระดาษจุดเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับได้ก่อน ซึ่งชุมชนผู้ผลิตเองก็ยอมรับว่า การทำผลิตภัณฑ์กระดาษจุดตามรูปแบบเดิมๆ ขายได้ยาก เพราะยังไม่ได้รับการยอมรับในเรื่องความคงทนของวัสดุ เพราะกระดาษจุดเป็นเส้นใยพืช ที่นำมาแปรรูปให้แห้งและย้อมสีเท่านั้น แต่ในขณะที่ราคาจำหน่ายสูงเพราะเป็นงานฝีมือ ต้องใช้ระยะเวลาในการผลิตนานพอสมควร กลุ่มจึงมีแนวคิดในเรื่องของการนำผลิตภัณฑ์กระดาษจุดไปร่วมตกแต่งกับผลิตภัณฑ์อื่น

2. ต้องการให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีแบรนด์เนมเป็นของตนเอง โดยต้องการให้ชุมชนอื่น หรือจังหวัดอื่นรู้จักผลิตภัณฑ์ของตำบลท่าสะท้อนมากขึ้น โดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบสัญลักษณ์ เพื่อให้สามารถเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และสามารถเป็นที่จดจำและจดถึง

3. ต้องการเสริมการอบรมและเผยแพร่ความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์กระดาษจุดกับเกษตรกรและนักเรียน นักศึกษา โดยเริ่มจากคนตำบลท่าสะท้อน เพื่อให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์กระดาษจุด และสามารถเป็นตัวแทนของตำบลท่าสะท้อนในระดับจังหวัด และสามารถเป็นตัวแทนของจังหวัดเพื่อทำโครงการระดับชาติ และให้ข้อมูลของผลิตภัณฑ์กระดาษจุดในส่วนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลท่าสะท้อนได้

ขั้นตอน : I ร่วมกันคิดค้นแนวทางและวิธีการสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจุด โดยการกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความมุ่งหวังของชุมชน : จากการตั้งคำถามพบว่า กลุ่มผู้ผลิตมีแนวคิดในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจุดที่ตำบลท่าสะท้อนทำอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบเดิมมาเป็นระยะเวลาหลายปี และเป็นรูปแบบที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ยึดติดกับรูปแบบที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ จึงทำให้ได้ลักษณะของผลิตภัณฑ์และลวดลาย สีเส้นของเส้นกระดาษจุด ตลอดถึงการตกแต่งลวดลาย พื้นผิวที่เป็นแบบเดิมๆ อีกทั้งการทำผลิตภัณฑ์ที่มีแนวคิดถึงการขึ้นรูปตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนจบให้เป็นผลิตภัณฑ์ผู้ผลิตที่เป็นรุ่นลูกหลานมีความคิดเห็นว่ายากเกินไป เพราะผู้ผลิตรุ่นเยาว์ที่ต้องการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสาน แต่ไม่สามารถขึ้นรูปได้ แต่สามารถสานให้เป็นผลิตภัณฑ์เส้น หรือผลิตภัณฑ์ง่าย ๆ ที่ใช้เฉพาะเพียงการสานลายที่ไม่สลับซับซ้อน

ขั้นตอน : C จัดทำแผนปฏิบัติการ / แผนการดำเนินงาน ระบุรายละเอียดอย่างชัดเจน ซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดทำแผนการเรียนรู้จากการดำเนินการพบว่า สิ่งทีกลุ่มผู้ผลิต

ต้องการรับการถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ นั้นเป็นสิ่งที่กลุ่มต้องการมากที่สุด เพราะการเข้าใจด้านการออกแบบจะทำให้มีความคิดรวบยอดในการคิดตั้งแต่การเรียนรู้ธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ความเข้าใจในองค์ประกอบศิลป์ การจัดวางรูปแบบ การใช้สีของผลิตภัณฑ์ การตกแต่งลวดลาย การเลือกวัสดุที่เหมาะสมกับงาน ตลอดจนจนถึงการนำความรู้ด้านการออกแบบไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงแนวคิดและความต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์กระดาษจุด

หลังจากการจัดประชุมปฏิบัติการ พบว่า สิ่งทีผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กระดาษจุดต้องการความรู้ด้านการออกแบบ เพราะต้องการที่จะใช้ความรู้ด้านการออกแบบไปบูรณาการในการออกแบบผลิตภัณฑ์กระดาษจุด จึงดำเนินการจัดการตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยกำหนดสิ่งต่างๆ ที่ผู้ผลิตต้องการทำ คือ นัดหมายเวลาที่พร้อมกันสำหรับการมาอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เวลาทั้งสิ้น 3 วัน ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นเงิน 18 ชั่วโมง โดยกระบวนการดังกล่าว ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอน : การทดสอบก่อนเรียนรู้ (pre-test)
ทำแบบทดสอบที่มีคำถามจำนวน 40 ข้อ ประกอบด้วยเนื้อหาต่างๆ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านวัสดุ ความรู้ด้านประโยชน์ใช้สอย ความรู้ด้านความนิยม และ ความรู้ด้านตลาด

จากการศึกษาและวิเคราะห์พบว่า ผลจากคะแนนการทดสอบก่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบของกลุ่มผู้ผลิตพบว่า คะแนนของกลุ่มผู้ผลิตยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากโดยคะแนนต่ำสุด และสูงสุด อยู่ระหว่าง 8 – 29 คะแนน หรือ อยู่ระหว่างร้อยละ 20 - 72.5 หรือคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มร้อยละ 49.17

ขั้นตอน : การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบ จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีในรูปแบบของการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบ ใช้เวลาในการอบรมทั้งสิ้น 3 วัน โดยใช้การอบรมด้วยเนื้อหาการ

ออกแบบภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ พบว่า กลุ่มผู้ผลิตมีความตั้งใจในการรับรู้เนื้อหา และตั้งใจในการฝึกปฏิบัติ ด้วยเหตุผลที่กลุ่มผู้ผลิตไม่เคยใช้วัสดุและอุปกรณ์ในการสร้างเพื่อการออกแบบ เช่น การร่างแบบ การลงสีรูปแบบผลิตภัณฑ์ตามต้องการ นอกจากนี้ได้มีการพูดคุยและซักถามตามกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ผลิต โดยเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ตามความคาดหวังและตั้งเป้าหมายการของกลุ่มผู้ผลิตพบข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้ผลิตมีความเข้าใจในการออกแบบมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะวาดรูป และระบายสีไม่สวย แต่แนวคิดในการบูรณาการ การออกแบบมากขึ้น
2. ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์โดยมี brand name เป็นของตัวเอง
3. ต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้านการออกแบบกับชุมชนอื่น ๆ
4. การออกแบบไม่ใช้การลอกเลียนแบบอย่างเดียว แต่สามารถบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยได้ด้วย
5. ไม่จำเป็นต้องเน้นการตลาดภายนอก แต่ต้องมีความยั่งยืนในชุมชนก่อน
6. น่าจะนำผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ เช่น เสื่อ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบหรือตกแต่งผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เหตุผลที่ใช้เสื่อ เนื่องจากการสานผลิตภัณฑ์ให้เป็นเสื่อนั้น เป็นพื้นฐานสำหรับการขึ้นรูปที่ส่วนใหญ่จะถูกสอนให้ทำเป็นอยู่แล้ว ถ้าสามารถนำไปใช้ได้ จะมีปริมาณมากเพียงพอต่อการผลิต
7. มีผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่เป็นเครื่องเรือนเก่า และตั้งทิ้งไว้เฉยๆ มาก คนในชุมชนเองก็มีฝีมือในการทำงานฝีมือทางช่างอยู่มาก สามารถร่วมกันคิดและทำได้ ซึ่งอย่างน้อยต้องการให้เกิดผลิตภัณฑ์ ที่แตกต่างจากการทำกระเป๋า หรือตะกร้า

8. ในอนาคตจะสามารถขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ได้เอง เพราะมีความเข้าใจในการออกแบบ และมีแนวทางในการสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการนำวัสดุอื่นมาใช้ประกอบ

9. สามารถเชื่อมโยงการผลิตกับกลุ่มอื่น และนำไปสู่การผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมได้

10. ต้องการให้ขยายผลการอบรมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ไปยังกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชน และถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อให้ผู้ผลิตเดิมซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าที่รักษาภูมิปัญญาไว้สามารถทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ได้

หลังจากการอบรมภาคทฤษฎี ได้ทดสอบด้วยแบบทดสอบชุดเดิมอีกครั้งพบว่า ผลการทดสอบมีระดับที่สูงขึ้น คือ อยู่ระหว่าง 35 – 40 คะแนน หรือร้อยละ 90 – 100 ซึ่งสามารถทำให้ทราบถึงการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มผู้ผลิต หลังจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการออกแบบภาคทฤษฎีแล้วได้ดำเนินการตามที่ได้ประชุมกลุ่มย่อยกันเพื่อกำหนดรูปแบบการสร้างผลิตภัณฑ์คือ

1. ใช้อุปกรณ์ใช้ผลิตผลิตภัณฑ์พื้นฐานและมีการขึ้นรูปที่ง่ายคือ เสื่อ ตัวเหตุผลที่เลือกสามารถทำการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังได้ง่าย เพราะมีการลงสีรูปแบบอย่างง่าย ไม่สลับซับซ้อนในการขึ้นรูป จึงไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะในการขึ้นรูปสูง
2. ต้องการใช้วัสดุดิบเสริมในชุมชนมาเป็นวัสดุในการออกแบบและตกแต่ง เพื่อทำให้มีมูลค่าเพิ่ม
3. ใช้วิธีการในการตกแต่งลวดลายให้ผลิตภัณฑ์มีสีสันสวยงามมากกว่าเป็นผลิตภัณฑ์สีพื้น ๆ

หลังจากขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูดด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงมีการประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด จากการบันทึกข้อมูลการพูดคุยตามหัวข้อที่กำหนด การแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนากระบวนการออกแบบเพื่อการ

พัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุตโดยการจัดการของชุมชน สำหรับในขั้นตอนนี้ ได้ขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการเชิญนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้สื่อข่าววิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ตัวแทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โรงเรียนเทศบาล ผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลจากการเสวนาก่อนพบว่า ผู้ร่วมเสวนาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินการพัฒนาระบบการออกแบบ และพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรม เพราะเห็นว่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ซึ่งชุมชนได้เห็นพัฒนาการตั้งแต่เริ่มคือ การส่งเสริมให้เห็นว่ากระบวนการวิจัยเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวทุกคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้าใจการค้นพบปัญหา การแก้ปัญหา การเลือกวิธีการแก้ปัญหา โดยมีโจทย์ที่ได้คือเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ และนอกจากนี้ยังเห็นผลงานซึ่งได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำที่ออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ถือเป็นแนวทางให้ชุมชนเกิดแนวคิดในการทำอุตสาหกรรมชนบทอาจจะเป็นการทำเครื่องเรือนที่ตกแต่งด้วยกระจุต ซึ่งถ้าไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาจะไม่ทำให้ทราบว่าสิ่งที่คิดนั้นสามารถปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้หรือไม่

การประเมินการพัฒนาระบบการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุตโดยการสอบถามความพึงพอใจ ของกลุ่มผู้ผลิตต่อกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุต จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มผู้ผลิตต่อกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุต ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของกลุ่มผู้ผลิตอยู่ในระดับมาก โดยมีความพึงพอใจต่อการประชุมปฏิบัติการด้านกระบวนการและการจัดการมีค่าเฉลี่ย 4.20 ความพึงพอใจต่อการอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.12 ความพึงพอใจต่อการบรรยายของวิทยากร มี

ค่าเฉลี่ย 4.14 และมีความพึงพอใจต่อความรู้ของผู้เข้าอบรม มีค่าเฉลี่ย 3.42

นอกจากการประเมินความพึงพอใจของผู้ผลิตต่อกระบวนการแล้วยังได้ทำการประเมินผลจากกระบวนการของการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุต โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่กลุ่มผู้ผลิตช่วยกันออกแบบซึ่งได้แก่ ตู้จำนวน 2 ใบ โต๊ะ 1 ตัว และเก้าอี้ 5 ตัว โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 2 ท่าน นักออกแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัท จำนวน 2 ท่าน และ ผู้ผลิตเกี่ยวกับเครื่องเรือนหรือเครื่องไม้ จำนวน 1 ท่าน แสดงความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนดโดยสามารถสรุปได้ว่า การนำแผ่นเสื่อกระจุตมาประกอบเป็นเครื่องเรือน มีความเหมาะสมดี ส่วนแนวคิดในการเขียนสืบนแผ่นสานตกแต่งด้วยกระจุตมีความสวยงามเป็นแนวคิดที่เป็นไปได้ แต่หลังจากศึกษาแล้วพัฒนาต่อไปอีกกว่าถ้าตลาดให้ความสนับสนุนแนวทางนี้ จะช่วยความสามารถในการเขียนสืงได้โดยรูปแบบของภาพหรือลวดลายที่ตกแต่งนั้นควรเป็นอย่าง การสร้างภาพพิเศษของภาพหรือลวดลายให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งชุมชนก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ

บทสรุป

จากการศึกษาบริบทของพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง อําเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นั้นทำให้ทราบว่าชุมชนของตำบลที่สะท้อนนั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนได้ โดยการศึกษาจากสภาพแวดล้อมภายนอกของท้องถิ่น เพื่อดูปัจจัยที่จะสนับสนุนการผลิตให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อดูปัจจัยด้านทรัพยากร ด้านบุคลากร วัตถุดิบ เครื่องมือ เครื่องจักร สํารวจสภาพความจริงของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสภาพ

การผลิต การกำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความ
มุ่งหวัง หรือค้นหา โอกาส ข้อจำกัด จุดแข็ง จุดอ่อน [3]
ผ่านการประชุมปฏิบัติการ โดยเฉพาะศักยภาพของงาน
หัตถกรรมจักสานกระจูด ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ที่ยังใช้ในการพัฒนาเรื่องรูปแบบของผลิตภัณฑ์
เพราะผู้ผลิตมีความรู้เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์แต่
การออกแบบดั้งเดิมมีการเลียนแบบรูปแบบเดิมๆ มา
จึงทำให้ไม่มีความหลากหลายของรูปแบบผลิตภัณฑ์
ดังนั้นจึงได้ทำการพัฒนากระบวนการออกแบบโดยมา
จากพื้นฐานความต้องการและความรู้ของชุมชนเอง
ความรู้ด้านการออกแบบของชุมชนเอง และกระบวนการ
ตามความต้องการของชุมชน จนกระทั่งทำการ
ผลิตภัณฑ์ร่วมกันกับชุมชน โดยมีกระบวนการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์และทำผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับ
ผลงานวิจัยเดิมว่า การใช้กระบวนการทำประชาพิจารณ์
และพัฒนา มาเป็นเครื่องมือในการทำให้ชาวบ้าน
โอกาสค้นหาภูมิปัญญาที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในตำบล เพื่อ
ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่าง
ยั่งยืน โดยใช้กลุ่มบุคคลหลักในการทำประชาพิจารณ์ คือ
คนในชุมชนที่ร่วมกระบวนการ ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำ
องค์กรชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้ประสานงาน (facilitator)
และวิทยากร ซึ่งผลการทำประชาพิจารณ์ทำให้ทราบแนว
ทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 แนวทาง
คือ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์หรือปรับใช้ และ
การสร้างใหม่ [4 -5]

ผลจากการออกแบบของผู้ผลิตครั้งนี้ ได้
ต้นแบบคือ การนำผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนเก่าที่ไม่
สามารถใช้งานได้นำมาพัฒนาโดยการออกแบบและ
ตกแต่งให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ สามารถเพิ่มมูลค่าของ
ผลิตภัณฑ์โดยใช้สื่อกระจูดเป็นวัตถุดิบหลัก และ
การพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด
โดยการจัดการของชุมชน ได้รับการยอมรับจากผู้นำ
ท้องถิ่นและจากกลุ่มผู้ผลิตเอง เนื่องจากเห็นว่ามี

ประโยชน์ เพราะเป็นกระบวนการที่ชุมชนเป็นผู้คิดและ
เริ่มต้นทำกันเองตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ซึ่งจาก
กระบวนการทั้งหมดตามขั้นตอนการพัฒนากระบวนการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด มีความสอดคล้องกับผล
การศึกษาเรื่ององค์การชุมชน ที่กล่าวถึงขั้นตอนของการ
พัฒนาองค์การชุมชนว่าจะต้องพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็น
ตอน จึงจะทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาองค์การ
ชุมชนได้ [6]

ภาพที่ 1 ตู้กับข้าวไม้สักเก่า (ซ้าย) และ ตู้ใหม่ (ขวา) ที่
ผ่านกระบวนการออกแบบรูปปลักษณ์ใหม่ โดยทำการ
ขัด ตกแต่ง และทำการวาดเขียนสีลงไป เพื่อให้เกิด
มูลค่าเพิ่ม ซึ่งกระบวนการนี้เป็นผลมาจากการพัฒนา
กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด

ภาพที่ 2 เก้าอี้เก่า (ซ้าย) และ เก้าอี้ใหม่ (ขวา) ที่ผ่านกระบวนการออกแบบรูปลักษณะใหม่ โดยทำการขจัดตกแต่ง และทำการบุเบาะเก้าอี้ด้วยเสื่อกระจูด เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ซึ่งกระบวนการนี้เป็นผลมาจากการพัฒนากระบวนการการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด

ภาพที่ 3 โต๊ะเก่า (ซ้าย) และ โต๊ะใหม่ (ขวา) ที่ผ่านกระบวนการออกแบบรูปลักษณะใหม่ โดยทำการขจัดตกแต่ง และทำการบุด้วยเสื่อกระจูด พร้อมวาดเขียนสีลงบนบนแผ่นเสื่อ เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ซึ่งกระบวนการนี้เป็นผลมาจากการพัฒนากระบวนการการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูด

เอกสารอ้างอิง

1. กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร .(2547) ภูมิปัญญาท้องถิ่น: นวัตกรรมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลบางขุนไกร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
2. กาญจนา แก้วเทพ. (2542) “ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): กรุงเทพมหานคร.
3. โกวิทย์ พวงงาม .”การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมิติใหม่ในอนาคต”.(2547) กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน.ชัยยศ สันติวงศ์. (2546) การบริหารระบบสารสนเทศเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
5. ณัฐกานต์ นิตรวัดานา. (2546) กระบวนการและพลวัตของทุนชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ
6. เสรี พงศ์พิศ . (2546) “ฐานชีวิตจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน”. พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท.